

Liudger (Ludger,
een korte

Friezen, Franken en

De Grote Volksverhuizing Europa, en dus ook ons niet bestond in zijn huidige kop. De Friezen zaten al maar breidden nu hun kust. De Friese koning Romeinen gestichte zijn 'hoofdstad': Utrecht. De de IJssel; zij heersten tot Duitsland. De Franken, een verzameling van stammen, West-Europa. Van ons land Brabant, Limburg, Betuwe, Na de doop van koning zich de Franken Christendom.

In 689 werd de befaamde (Radbod) verslagen door Pippijn van Herstal. Het ons land werd bezet én Friezen zich toen ook daarvoor Frankische

inzetten, maar die werden natuurlijk beschouwd als een verlengstuk van de bezettende macht. Dat gold wat minder voor Angelsaksische predikers van overzee. En zo kwamen 'Engelsen' als Willibrord en Bonifatius naar deze streken, óók Germanen, qua taal verwant aan Friezen en Saksen.

De meeste Friezen hielden hardnekkig vast aan hun oude geloof. (Volgens een sage vroeg Redbad aan een missionaris: "Waar zijn mijn voorvaderen?" "In de hel." "Dan ga ik liever naar mijn voorvaderen!")

De Friezen die zich wél lieten bekeren, werden gezien als – in het taalgebruik van de twintigste eeuw – collaborateurs: christenen heulden met de vijand, met de bezetter. Tot hen behoorden de rijke landeigenaar Wurssing en zijn vrouw Adalgard. Gegrepen door Willibrords prediking lieten zij zich dopen. Toen Redbad in 714 de Zuiderzee overkwam, moesten ze uitwijken naar het zuiden. Onder gewapend escorte van Frankische troepen keerde het gezin enige jaren later terug.

Zoon Thiadgrim en zijn echtgenote Liafburg gaven hun kinderen een vrome opvoeding; de oudste zoon werd Liudger genoemd.

De jonge Liudger (742 – 767)

In het jaar 742 werd tussen Utrecht en Breukelen, Liudger geboren. Drie jaar tevoren was de zeer vereerde Willibrord in zijn klooster te Echternach gestorven. In Utrecht speelden sindsdien abt Gregorius en – als hij er was! - de grote prediker Bonifatius de hoofdrol.

De jonge Liudger heeft Bonifatius ongetwijfeld verschillende malen ontmoet. De vurige zending zal grote indruk op de jongen hebben gemaakt. In 754 trok de oude man naar het nog niet bekeerde noorden, waar op 5 juni bij Dokkum de beruchte moord plaatsvond. Diep zal de moord op de 'huisvriend' Liudger geschokt hebben. In die dagen dacht men in de familie na over de toekomst van de oudste zoon. Hij had kunnen kiezen voor een leven

**Ludgerestafette
1200 jaar
Bisdom Münster**

Ludgerus) 742 – 809
levensbeschrijving

Saksen

(± 375 - ± 575) zette land dat toen natuurlijk nog vorm, volkomen op zijn eeuwen in het noorden, macht uit langs de hele maakte het door de Castellum Trajectum tot Saksen rukten op tot aan diep in het tegenwoordige buitengewoon machtige stichtten een grote staat in behoorden daar toe: Veluwe en Liemers. Clovis (± 500) bekeerden langzamerhand tot het

Friese koning Redbad de Frankische hofmeier hele westen en midden van uiteraard moesten de bekeren. Nu had Pippijn zendingen kunnen

als grootgrondbezitter, maar hij sloeg een andere weg in, die van studie en geestelijk leven.

Tussen 755 en 767 bezocht hij de Utrechtse domschool, genoemd naar St. Martinus, die geleid werd door abt Gregorius. Natuurlijk ging de meeste aandacht in het onderwijs uit naar de theologie, want bijna alle jongens waren voorbestemd priester en/of monnik te worden. Via de 'vrije kunsten' kregen de leerlingen echter toch een bredere ontwikkeling mee. Liudger bleek een leergierige en studieuze jongeman.

Tussen York en Utrecht: leer- en keuzeproces (767-777)

Het was een buitenkansje voor Liudger, toen hij in 768 met een rondreizende priester mee mocht naar York. In dat centrum van onderwijs en wetenschap kreeg hij op de beroemde school van Alcuin les van de meester zelf, de geleerdste man van zijn tijd. (Later leidde Alcuin de hofschool van Karel de Grote, de nieuwe Frankische koning. Hij werd diens 'minister van cultuur'! Karel de Grote regeerde van 768 tot 814 over een almaar groter wordend imperium.)

Het eerste verblijf in York duurde een jaar. Na een kort oponthoud in het vaderland keerde hij terug naar York, nu voor bijna drie jaar. Hij leefde al studierend het leven van een monnik. In 772 repatrieerde hij opnieuw, inmiddels tot diaken gewijd, met veel kennis én veel boeken, manuscripten en werkte gedurende vier jaar als leraar op zijn oude school in Utrecht.

Een rustig leven van gebed en studie in een klooster was echter niet voor hem weggelegd. In 775 stak de leraar al even de IJssel over om de Saksen de Blijde Boodschap te brengen. Hij trad daarmee in de voetsporen van de inmiddels overleden Angelsaks Liawin (Lebuinus). De Saksen hadden het kerkje van Lebuinus in Deventer in brand gestoken. In 776 zorgde Liudger voor de herbouw. Kort daarna werd de 35-jarige Fries in Keulen tot priester gewijd.

Liudgers zendingswerk onder zijn landgenoten begon pas echt in 777. Gedurende zeven jaar trok hij door de Friese Oostergo, kerkjes bouwend, parochies stichtend, behalve in de wintermaanden: dan gaf hij les in Utrecht.

Het was gevaarlijk werk, want een deel van de Friezen wilde nog steeds niets weten van dat vreemde geloof en nog altijd werden de predikers die werden ondersteund door troepen van de koning, gezien als verraders!

Angst voor de gevaren weerhield Liudger niet. Toch nam hij niet al te grote risico's; verschillende keren verliet hij zijn missiegebied als het werkelijk levensgevaarlijk werd.

Hoe ging de kerstening in zijn werk? De zendelingen probeerden eerst de adel, de elite, te bekeren; was de bovenlaag gedoopt, dan volgden de 'gewone' mensen vanzelf. Het ging allemaal nogal snel in zijn werk. Catechese, geloofsvoorbereiding in zo'n veertig dagen, daarna een massale collectieve doopplechtigheid. Waarna Liudgers gezelschap weer verder trok naar de volgende nederzetting.

Liudger bracht zijn volksgenoten en later de Saksen een heel andere godsdienst dan de Germaanse volken aanhingen. Zij kenden hogere goden als Wodan, Donar, Freya, lagere in de vorm van geesten, elfen, trollen enz. Ze vereerden bomen, bronnen, ze probeerden via magie de hogere machten te beïnvloeden. Tegenover een 'macho-geloof' met kernbegrippen als moed, kracht, strijd, wraak, eer, trouw, volharding, stond een religie waarin het draaide om één God van liefde, om genade, om naastenliefde en barmhartigheid.

De bovenlaag, de krijgshaftige elite, liet het oude heidendom veel minder snel varen dan de eenvoudige boerenbevolking. In het Romeinse Rijk waren de armen, de verdrukten, de

vrouwen, de slaven het meest gevoelig voor Jezus' boodschap. Voor de gewone Germanen, arm, onderworpen, was de christelijke leer een verademing.

De tweede grote opstand van de Saksen, waarbij de Friezen in het noorden zich aansloten, noopte Liudger in 784 zich in Utrecht terug te trekken. Hij leidde even de domschool en begon toen, samen met broer Hildegim, aan de grote reis naar Rome en Monte Cassino. Paus Hadrianus I schonk hem relieken – ze bevinden zich thans in Werden – en deze ontmoeting zal zeker diepe indruk hebben gemaakt. Waarschijnlijk betekende het verblijf van 2 ½ jaar in de beroemde abdij van Benedictus nog meer voor hem. Liudger leefde daar het leven van een monnik. Toch is hij nooit toegetreden tot de orde. In 787 moet hij in Monte Cassino, vlak voordat hij terugkeerde naar zijn geboorteland, Karel de Grote hebben ontmoet.

Liudger koesterde het ideaal van de 'peregrinatio': omwille van de Blijde Boodschap koos hij niet voor de vaste plek (vermoedelijk de voorkeur van zijn hart) maar voor de onrust van de zwervende gezant, die de mensen het evangelie brengt en de weg wijst naar het ware geluk.

Zo trok Liudger, na een kort bezoek aan Helgoland, samen met zijn gezellen tussen 787 en 792 rond door de Ommelanden (nu provincie Groningen) en het Duitse Ostfriesland. In 792 kreeg hij opnieuw te maken met een opstand en moest hij het noorden verlaten. Het was in die dagen dat hij weigerde in te gaan op een dringende wens van Karel de Grote: hij accepteerde de bisschopszetel van Trier niet! In die tijd schreef hij ook een biografie over zijn leermeester Gregorius.

Onder de Saksen I (792 - ± 800)

In een strijd van meer dan dertig jaar (772-804) verzetten de taaie Saksen zich tegen de machtige Franken. Nederlagen en onderwerpingen werden steeds gevolgd door opstanden.

Karel de Grote koos voor een keiharde aanpak. De grote opstand van 782 werd afgestraft met het bloedbad van Verden, de executie van 4500 Saksen. De befaamde hertog Widukind 'bekeerde' zich in 785, kwam in opstand tegen het Frankische en christelijke imperialisme; pas in 792 volgde zijn 'echte' doop.

Van Liudger wordt beweerd dat hij respectvol omging met het volkseigene, met bepaalde elementen van het Germaanse leven. Uit de wereld van de lagere goden en machten werden opvattingen en gebruiken als het ware versmolten met de christelijke religie. Te denken valt aan 'zichtbaarheden': relieken bevredigden het Germaanse verlangen daarnaar; aan symbolen als het licht, knielen e.d.; aan wijwater in plaats van heilige bronnen. De Germaan Liudger zou zo een werkelijke bijdrage hebben geleverd aan het ontstaan van een 'Germaanse' vorm van het Christendom.

Karel de Grote verdeelde het Saksenland, tussen de IJssel en de grens van de vroegere DDR, in acht bisdommen. Het westelijk deel, d.w.z. onze Achterhoek en een flink deel van Westfalen, wees hij als missiegebied toe aan de inmiddels vijftigjarige Liudger. In 793 bezocht hij al de plek waar de leiding van het bisdom zou moeten worden gevestigd: Mimigernaford. In en bij die nederzetting, op een knooppunt van wegen in een agrarisch land met akkers, weilanden, bossen, moerassen, een land zónder steden en harde wegen, stichtte hij een basilica, een monasterium (= klooster) en een domschool, waaraan hij zelf ook geregeld les gaf. Kerk en school wijdde hij toe aan St. Paulus (Van monasterium is de naam Münster afgeleid.)

In 798 begeleidde hij Karel de Grote op een veldtocht naar de Elbe. Hoewel geen Benedictijn, was het Liudgers droom om net als Willibrord (Echternach) en Bonifatius (Fulda) te beschikken over een klooster om zich voor gebed, bezinning en boete te

kunnen terugtrekken. In 799 koos hij als vestigingsplaats Werden, een stuk naar het zuiden, nabij de huidige stad Essen.

Onder de Saksen II (± 800-809)

Veel minder spectaculair was het gewone missiewerk van Liudger. Tussen 792 en zijn dood trok hij met enige gezellen te voet, te paard, misschien een enkele maal per boot, door het onherbergzame dunbevolkte Saksenland. Zijn bagage zal hebben bestaan uit een draagbaar altaartje, een beker voor het Avondmaal, een doos met hosties, enkele boeken, persoonlijke zaken. Hij preekte het geloof, stichtte een parochie, bouwde een kerkje, soms een kloostertje, en..... trok dan weer verder. Officieel gezonden door de bisschop van Utrecht, begon hij deze arbeid vanuit de veilige – want Frankische – Veluwe. Brummen en Hall vormden zijn vertrekpunt. Hij had her en der onder de inheemse adel vrienden die hem omwille van hun zielenheil begunstigden; zij schonken hem stukken land en rechten. Zo kreeg hij van een zekere Wrachar een landerijencomplex in 'de hof van Withmundi', tussen Baak en Wichmond. In 800 of 801 bouwde hij daar een kerkje ter ere van de H. Verlosser. Niet veel later sloot hij met landeigenaar Helmbad in de hoeve Widapa een overeenkomst. In de beroemde oorkonde van 801 wordt Salehem (= Zelhem) genoemd.

De Lambertikerk van Zelhem is door Liudger gesticht. En zo trok Liudger steeds verder naar het oosten, maar hij kwam ook nog wel eens terug, op visitatiereis. (In Wichmond moet hij vier of vijf keer zijn geweest; hij schijnt er even over gedacht te hebben dáár zijn klooster te stichten.)

In 800 was Karel de Grote in de kerstnacht door de paus tot keizer gekroond. Dat bericht zal Liudger in het verre noorden niet zo snel bereikt hebben! In 805, op 30 maart, werd hij tot bisschop gewijd, bisschop van Münster. Zijn bisdom was zeer uitgestrekt en omvatte b.v. de Ommelanden van Groningen, het grootste deel van de Achterhoek, aangrenzende gebieden tot ver in het huidige Duitsland.

In 808 wijdde hij de abdijkerk van Werden in. Nog slechts een korte tijd was de onvermoeibare grijsaard gegeven: op 26 maart 809 overleed hij te Billerbeck. Hij werd niet daar, evenmin in Münster, maar wél in Werden begraven. Daar vindt elk jaar op de eerste zondag van september de grote processie plaats, waarbij de schrijn met zijn resten – de resten van Sint Liudger, van Sankt Ludgerus – wordt rondgedragen.